

Martina Tománková, Dušan Kostrub: *Premiéry, reprízy a omyly na križovatkách alebo stratégie výchovy v súčasnej rodine.* Prešov: Rokus. 2018. 176 s. ISBN 88978-80-89510-70-2.

Zámerom je predstaviť monografiu, ktorá vychádza z prezentovania rodiny ako najvýznamnejšieho socializačného činiteľa tvoriaceho základ spoločnosti a kotviaci článok reťazca spájajúceho jednotlivca so spoločnosťou. Rodina vo svojich rôznych rodinných formách reaguje na zmeny v spoločnosti a predstavuje stabilizujúci prvok v súčasnom svete. Monografia ponúka pohľad na ponímanie výchovy a stratégií výchovy, v ktorých sa zrkadlia zmeny v spoločnosti a ich špecifiká ako determinanty, ktoré sa priamo podieľajú na transformácii rodinnej výchovy dneška. Monografia vznikla v rámci grantovej schémy KEGA- projekt č. 070UK-2016.

Recenzovaná monografia má teoreticko-empirický charakter zhrnutý v desiatich kapitolách. Prvé dve kapitoly majú teoretický charakter venujú sa stratégiám výchovy detí v súčasnej rodine a objasňujú vplyv súčasnosti na voľbu edukačných stratégií v rodinnej výchove dneška. Teoretická časť definuje pojmy (rodinná) výchova a rodina. Pripomína, že súčasná spoločnosť prechádza premenami determinujúcimi štruktúru a funkcie rodiny, a tým aj rodinnú výchovu. Nezastupiteľnú úlohu vo výchove majú rodičia dieťaťa. Druhá kapitola sa snaží zodpovedať otázku „Ako sa odrážajú zmeny v súčasnej spoločnosti na súčasnej výchove v rodine?“ Kapitola predkladá prehľad od Reesa-Schäfera v podobe odlišností rodín modernej a postmodernej spoločnosti. Modernizácia a spoločenský vývin pôsobia na súčasnú rodinu. Môžeme hovoriť aj o anomickej rodine v súvislosti s transformáciou jej socializačnej funkcie v dôsledku poklesu jej funkcie v oblasti sociálnej kontroly. Publikácia nadväzuje na výskumné zistenia z vedeckovýskumného projektu „*Rodinné prostredie ako faktor socializácie a personalizácie osobnosti dieťaťa*“ (Šatánek, 2005) týkajúce sa nedostatkov rodičov v kvalite ich výchovného pôsobenia. Podkapitola vymedzuje špecifiká súčasnej rodiny, medzi ktoré autori zahŕňajú redukciu času na výchovu detí, nestabilné párové spoluzitie, profesijnú angažovanosť matky, náročnú ekonomickú situáciu slovenskej rodiny, pôsobenie informačnej spoločnosti, virtuálna komunikácia a ďalšie.

Nosnou časťou recenzovanej monografie je empirická časť. Prináša interpretatívne výsledky. Autori využili kvalitatívnu metodológiu umožňujúcu myslieť a konať iteratívne a induktívne. Aplikovali etnografický terénny výskum, využili výskumnú metódu – focus group a kódovanie. Využívaná je aj metodologická stratégia uplatňovania metódy konštantnej komparácie (MKK). Cieľom výskumu bolo identifikovať preferované stratégie (v podobe mentálnych a sociálnych reprezentácií), ktorými rodičia v súčasnej rodine

disponujú. Zachytiť fenomény vplyvajúce na ich voľbu rodinnej výchovy znázornené konceptuálnymi mapami. Výstupom sú aj identifikované a kategorizované konštrukty rodičov vo výchove. Výsledky výskumu prinášajú pohľad na výchovu rodičmi – ich rodičovské reprezentácie. Zámerom výskumu bolo porozumieť výchove, tak ako jej rozumejú subjekty samotného výskumu. Teda ako reflektujú/interpretujú ich stratégie vo výchove, s ktorými disponujú. Tiež identifikovať fenomény komplikujúce rodičom výchovu detí v rodine. Výskumné otázky si autori vymedzili nasledovne: „Akými konštruktmi rodičia vo výchove disponujú? Čo považujú rodičia vo výchove za dôležité? A prečo? Aké edukačné stratégie rodičia vo výchove aplikujú? (Ako rodičia vo výchove postupujú?) A prečo?“

Subjekty výskumu predstavovali rodičia detí z dvoch materských centier v Bratislave a to v mestskej časti Dúbravka a Karlova Ves. Výskum prebiehal v období od decembra roku 2013 do januára 2014. Zrealizované boli 4 focus group s 34 rodičmi. Stretnutia boli zaradené do oficiálneho programu materských centier.

Počas focus group si výskumníci vytvárali audionahrávky, ktoré transkripciou previedli do textovej podoby. Následne bol text spracovaný otvoreným kódovaním. Analýza výskumného materiálu sa zamerala na 14 kľúčových pojmov, a s nimi súvisiacich fenoménov ovplyvňujúcich konštrukty rodičov v rodinnej výchove, ako sú rešpekt a načúvanie dieťaťu, hranice, pravidlá, dôslednosť, láska, osobný príklad, samostatnosť, spoločný čas, sloboda, súlad rodičov vo výchove, inšpirácia ohľadom výchovných stratégií, vplyv a rozdiel výchovy starých rodičov.

Siedma kapitola nesie názov: „Interpretácia výsledkov výskumu“. Na základe analyzovaných výskumných dát autori usudzujú, že základným fenoménom vo výchove v súčasnej rodine je láska, ktorú má dieťa od svojich rodičov sústavne dostávať a bezprostredne v rodine cítiť. Láska má jednoznačný vplyv na konštrukty rodičov vo výchove. Rodičia sa ďalej zhodujú na odmietaní autoritatívneho prístupu vo výchove a pristupujú k dieťaťu s rešpektom. Názory rodičov sa ale rôznia v tom, či má byť dieťa vychovávané v medziach hraníc, alebo nie. Či má rešpektovať pravidlá, alebo ich nemá rešpektovať, a či tieto pravidlá majú rešpektovať rovnako i rodičia. Či má rodič dosť vôle a energie byť dôsledný (vo výchove detí i v reflektovaní svojej role rodiča). Či dokážu identifikovať chyby v správaní dieťaťa a vo svojom vlastnom, priznať si ich a postaviť sa k nim ako ku príležitosti. Všetky zistenia sú demonštrované na konceptuálnych mapách, ktoré ilustrujú zistené výsledky výskumu.

Zvláštnosťou monografie je ôsma kapitola nesúca názov „Keď je križovatiek priveľa, ale ty sa zamotáš už na tej prvej“. Názvy podkapitol

v obsahu nekorešpondujú s názvami uvedenými už na konkrétnych stranách venujúcich sa ôsmej kapitole.

Na záver knihy sa objavujú dve kapitoly venujúce sa v skratke návrhom riešenia a diskusii ku zisteným výsledkom výskumu a otvárajú zaujímavé postrehy a otázky, vhodné na ďalšie skúmanie. Aj keď sa výsledky môžu zdať sporné vzhľadom na malý priestor venovaný paradigmaticko-teoretickému uchopeniu skúmanej problematiky, monografia prináša výsledky kvalitatívne zameraného terénneho výskumu, ktorým sa získal podľa jej autorky a autora, výskumný materiál nového nazerania na koncept výchovy detí v rodine, a preto majú výsledky význam pre reflexie, ako koncipovať výchovu detí rodičmi tak, aby výchova zohľadňovala rodičovské reprezentácie, pretože konštrukty rodičov reálne ovplyvňujú edukačné procesy v rodine.

Je namieste si uvedomiť, že publikácia nám neponúka bližšie informácie o cieľovej výskumnej skupine dotýkajúcej sa ukazovateľov ako je vek, pohlavie, vzdelanie, štruktúra rodiny, poradie dieťaťa, sociálna a finančná situácia rodiny a v neposlednom rade forma rodiny, v ktorej dieťať vyrastá (jednorodičovská rodina, manželská rodina, homoparentálna rodina...). Taktiež chýbajú kvalitatívne charakteristiky respondentov viažuce sa napríklad na hodnotové preferencie alebo záujmové aktivity rodičov. Mnohé z týchto determinantov môžu mať preukázateľný vplyv na výsledky výskumu, ako to bolo prezentované už vo viacerých vedeckých štúdiách. Ako uvádza česká psychologička Ilona Gillernová (2009) vo výskumnej štúdii „*Spoločné činnosti rodičov a detí a štýly rodičovské výchovy*“ medzi premenné podieľajúce sa na štýloch výchovy rodičov patrí úroveň dosiahnutého vzdelania, ktorá ovplyvňuje množstvo ako aj rôznorodosť záujmových aktivít rodičov a detí s edukačným rozmerom.

Výsledky, vzhľadom na veľkosť vzorky prinášajú síce pohľad na niektoré aspekty rodinnej výchovy v súčasnosti, ale nie je ich možné považovať za reprezentatívne. Ako uvádzajú autori na začiatku monografie, žijeme v spoločnosti označovanej pojmom postmoderná, ktorý poukazuje na špecifiká tejto doby. Mení sa spoločnosť, a tieto zmeny ovplyvňujúce výrazne aj rodiny a ich socializačnú a výchovnú funkciu. Základnou charakteristikou je spoločnosť vysoko individualizovaných jedincov, u ktorých je možné predpokladať jedinečné trajektórie v oblasti rodinnej výchovy.

Zistenia z výskumu sa dotýkajú rôznych fenoménov ovplyvňujúcich výchovu v rodine, ktoré by mohli byť východiskom pre ďalšie špecifickejšie výskumy zamerané na podoby súčasnej výchovy v rodine. Monografia môže významne poslúžiť na doplnenie skúmaní v oblasti pedagogiky, ktorá sa v posledných rokoch výchove v rodine venuje iba v malej miere. Poukázaním na rodičovské predstavy o výchove detí, na spôsoby ich realizácie a na prekážky, ktorým čelia rodičia vo výchove, môže škole, resp. samotným

pedagógom napomôcť v tom, ako nadviazať v školskom prostredí na výchovu v súčasnej rodine.

Vladimíra Lauko Jacková
Sociologický ústav SAV